

UMUMTA'LIM MAKTABLARI RAHBARLARINING INNOVATSION
BOSHQARUV FAOLIYATINI TASHKIL ETISH

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7831838>

Ziyatov Faxriddin Abdivaxobovich

O'zbekiston Respublikasi Oriental Universiteti Menejment
(Ta'lim menejmenti) *Magistr*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada Umumiy ўрта ta'lim muassasalari direktorlari boshqaruv faoliyatida rahbarlik uslublari tuzurida suz boradi.*

Kalit so'zlari: *maktab, rahbar, boshqaruv, uslublar, faoliyat.*

Мактаб директорларининг бошқарув фаолиятида раҳбарлик услублари бошқарув фаолиятикиннг энг зарур ва асосий ташкил этувчи унсури ҳисобланади ва раҳбар шахсининг индивидуал хусусиятларига боғлиқ бўлади. Шунинг учун раҳбарнинг муҳим сифатларидан бири турли хил услублардан фойдалана олиши, турли хил вазиятлардан, шароитдан келиб чиқиб уларни қўллай олиши ҳисобланади. Раҳбарлар у ёки бу услубни танлашда аниқланган қатор омилларни ҳисобга олиши зарур.

Раҳбарлик услублари ва унинг мазмун-моҳияти раҳбар ўзининг бошқарув фаолиятида афзал билган ва асосланган барча усуллар ва хатти-ҳаракатининг тактика ва стратегияларидан ташкил топган тизим сифатида қаралади. Бунда бир томондан стратегиялар билан бошқарув фаолияти мазмуни, раҳбарнинг ҳаётий стратегиясининг боғлиқлиги ва бошқа томондан бу тизимнинг ўзи, инсон фаолияти муҳитида турли аҳамиятга эга бўлган ҳаракатлар ва шу қатори профессионал фаолият бошқарув субъектининг ривожланишида ҳамда уни профессионал мутахассис сифатида шаклланишида муҳим аҳамият касб этади.

Бошқарув фаолиятининг услубларини шакллантириш маълум даражада раҳбарнинг яшаш ва меҳнат қилиш шароитларига асосланади (мамлакатдаги ижтимоий-иқтисодий вазиятлар, бошқарув фаолияти муҳити ва ҳк.) ва бошқарув субъектининг ҳаракатларига тизим орқали таъсир кўрсатган ҳолда унинг индивидуал услубларини ривожлантиради.

Раҳбар бошқарув жараёнида у ёки бу масалани ҳал қилишда мавжуд вазиятга кўра ўзига хос ёндашувлар, усуллардан фойдаланади, мазкур усуллар мажмуаси раҳбарлик услубларини ифодаланди. Раҳбарлик услуби бошқариш методлари билан муайян ўзаро алоқада бўлади. Бошқариш методи ҳам бошқариш фаолиятини амалга ошириш усуллари ва йўллари мажмуидан, бошқариш тизимига самарали, мақсадга мувофиқ таъсир кўрсатишидан, яъни бошқарув функцияларини амалга ошириш механизmidан иборатдир.

А.Тўхтабоев раҳбарлик услуби - маъмурий бошқарув жараёнида раҳбар томонидан фойдаланиладиган хатти-ҳаракатлар, йўл-йўриқлар ва алоҳида ҳаракатларнинг хусусиятли томонларидир, деб таърифлайди ва унинг фикрича, раҳбар шахси орқали аниқланадиган турли услублар қуйидаги омиллар асосида шаклланиши мумкин:

- раҳбарнинг ишга бўлган жонкуярлиги асосида;
- раҳбарнинг одамларга бўлган ғамхўрлиги асосида.

Бундай раҳбарлик услублари қуйидаги кўринишларда бўлиши мумкин:

1. Раҳбарнинг ишга жонкуярлиги ҳам, одамларга ғамхўрлиги ҳам етарли эмас. Бунда натижа ўта даражада паст бўлади. Жамоанинг маънавий руҳияти ҳам шунга яраша паст булади. Бундай услубда раҳбар фақатгина жуда зарур бўлган ишларни бажаришга минимал куч сарфлайди, яъни жуда кам зўриқиш билан ишлайди (“кобилиятсиз” услуб).

2. Раҳбар асосий эътиборни ишга қаратади, одамларга эса кам ғамхўрлик қилади. Бунда иш унуми етарли даражада юқори бўлиши мумкин. Аммо одамлар ўз фаоллигидан коникмайдилар. Натижада жуда кўп муаммолар тугилиши мумкин (“қатий” (“қатгиқ”) услуб).

3. Раҳбар томонидан одамларга жуда катта эътибор қаратилади, аҳил жамоа шаклланади, яъни “ягона оила” барпо бўлади, бироқ, бунда ташкилот манфаатлари иккинчи даражали бўлиб қолади (“бир томонлама” услуб) - (“клубный” стиль).

4. Раҳбар ходимларга ишонч билдириш ва ҳурмат асосида ўларнинг барчасини юқори иш унумига ва белгиланган мақсадга эришишга йўналтиради. Бу услубда ходимларнинг эркинлиги, мустақиллиги ва масъулияти ривожланади ҳамда жамоада “ягона оила” руҳи шаклланади (прогрессив услуб).

5. Раҳбар жамоада қоникарли маънавий-руҳий ҳолатни ҳам, юқори иш унумига эришишни ҳам оқилона таъминлайди (“оқил” услуб).

Раҳбар шахсий сифатлари орқали аниқланадиган раҳбарлик услуби хусусиятлари қуйидаги тўртта белги асосида амалга оширилиши мумкин:

- раҳбар фаолиятининг натижага йўналтирилганлиги;
- мотивация қилиш йуллари;
- бўйсунувчиларни бошқаришга жалб қилиш;
- талабчанлик.

Раҳбарнинг услуби - раҳбар ўз фаолиятида инсонлар билан қўллаётган ўзига хос фаолият усуллари тизимидир. Раҳбарлик услуби қарорлар тайёрлаш, уларни қабул қилиш ва амалга ошириш жараёнида хатти-ҳаракатлари сўзлаш, бошқа инсонларни эшитишда вужудга келади. У ҳақида шахсий иш ўрнини қандай ташкил этганлиги ва у бошқараётган жамоанинг меҳнатига кўра фикр юритиш мумкин.

Бошқарув фаолиятининг самарали услубларини шакллантиришда раҳбарнинг шахсий хусусиятлари, унинг маълумоти, касбий малакаси, ёши, соғлиги муҳим аҳамият касб этади. Бунда муҳим аҳамиятга эга бўлган ўзаро боғлиқликлар мавжуд:

- бошқарув фаолиятининг услубий хусусиятлари билан раҳбарнинг бошқарув фаолиятининг асосини ташкил этувчи тушунчаларнинг компонентлари, унинг бошқарув фаолиятининг субъектив модели, ходимларнинг шахсий хусусиятлари, самарали бошқарув моделлари ўртасидаги боғлиқлик;

- самарали бошқарув фаолиятининг субъектив модели билан раҳбарлар бошқарувнинг мақсади ва вазифаларини тушуниши, уларнинг бошқарув фаолияти ҳолатларини ўзгартиришга таъсир кўрсатувчи муҳитни ўзаро боғлиқлиги;

- раҳбар шахсининг индивидуал-психологик хусусиятлари билан бошқарув фаолиятининг субъектив модели, бошқарув вазиятларини белгилаш, раҳбар амалга ошираётган бошқарув услублари ўртасидаги боғлиқлик.

Умумий ҳолатда бошқарув фаолиятининг услуби кўп даражали асосларни қамраб олувчи мураккаб тизим ҳисобланади. Раҳбарлик услубларини замонавий тез ўзгарувчан шароитларда ўзгариши жамиятда ижтимоий-иқтисодий шароитларни ўзгариши билан, шунингдек, раҳбарнинг шахсий хусусиятларини ёшига боғлиқ ҳолда ўзгариши, профессионал бошқарув фаолияти куникма ва малакалари, шахсий ривожланишининг ижтимоий вазияти, оилавий ҳолати, маълумоти ва бошқа сабаблар билан белгиланади. Бунда бошқарув фаолиятининг мақсади, мазмун ва моҳиятини раҳбар томонидан ўзига хос тушуниши ҳамда ўзининг ва муассасанинг мақсад ва вазифаларига муносабатлари ўз ифодасини топади.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. С.Т.Турғунов Умумий ўрта таълим муассасалари директорлари бошқарув фаолиятининг назарий асослари: Тошкент Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси “Фан” нашри 2006
2. Тўхтабоев А. Маъмурий менежмент. Тошкент Молия, 2003.